OPEN ACCESS

Ad Lucie Malá: O normalizaci se zdvořilostí (*Slovo a smysl* 14, č. 27, 2017, s. 215–220)

I

Petr Andreas

Ústav české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
petr.andreas@yahoo.com

Vážím si toho, že se Lucie Malá ujala úkolu recenzovat mou knihu *Vybírat a posuzovat* (Pistorius a Olšanská 2016). Se zájmem jsem si její recenzi přečetl, jsem vděčný za množství postřehů i z mého pohledu dobrých kritických výtek, z nichž některé mne přivedly k sebereflexi.

V její argumentaci se však vyskytují i dva momenty, které vnímám jako hrubé zkreslení své práce. Protože jde o něco pro knihu a její obraz velmi podstatného — po přečtení recenze se může zdát, že jsem zvolil badatelskou metodu neadekvátní materiálu, a ještě ji neuměle aplikoval —, budu v následujícím textu citovat několik odstavců ze svého výkladu, které byly evidentně přehlédnuty a zkreslení dokládají, a dovolím si krátký komentář.

Recenzentka se domnívá, že se Hoganův koncept politiky interpretace, který jsem použil k práci s normalizační literární kritikou, vztahuje k anglosaskému liberálnímu prostředí, pro specifické podmínky „normalizace" není vhodný, a vytýká mi, že jsem jej patřičně neadaptoval.

Abych podobným neporozuměním předešel, věnoval jsem rekonstrukci debaty, která dala Hoganovu pojmu politiky interpretace vzniknout, v knize pět stran (s. 14–19). Debata totiž nesestává z jediné pozice, a to úvodní Michaelsovy, jejíž nedokonalost co do univerzálnosti použití daného konceptu recenzentka zobecnila na přístup všech účastníků debaty. Ve své rekonstrukci jsem tuto nedokonalost zřetelně konstatoval: „Na Michaelsově pozici je patrné, že vznikla na půdě anglosaských univerzit, známých tradicí intelektuální svobody, a že její autor postrádá zkušenost života v diktatuře. I když Michaels pracuje s příkladem divadelního kritika v maoistické Číně, nepředpokládá prostředí, kde kolektivní autorita strany dominuje nad řadovými kulturními a vědeckými pracovníky, jak bylo typické pro státy bývalého tzv. východního bloku, nýbrž ‚horizontální' politický rozměr kulturní publicistiky, jenž odpovídá spíše kulturnímu či politickému aktivismu" (s. 16).

Problém univerzálnosti konceptu byl dokonce jedním z hlavních ve vývoji debaty, a to po linii Michaels — Eagleton — Hogan. Hogan na základě Eagletonovy připomínky o specifikách totalitních systémů a s pomocí Kantovy metaetiky korigoval Michaelse a upravil koncept tak, aby byl univerzální, tedy použitelný nejen pro liberální, ale i pro totalitní a autoritářské režimy. Jak výslovně píšu: „Eagletonův vstup upozornil Hogana na to, že je nutné uvažovat o problematice autority, strachu

OPEN ACCESS

a rozdvojeného vědomí (odcizení), má-li koncept politické interpretace naplnit ambici tvůrců vypracovat jej jako univerzálně platný. Výsledky debaty, jak je sumarizuje Hoganův koncept, o kterém nyní píšu, se tím staly relevantními pro aplikaci na normalizační marx-leninskou literární teorii a kritiku in vitro“ (s. 17).

Má-li být toto zpochybněno, je nutno vyvrátit Eagletonovu a Hoganovu argumentaci, nikoli pouze konstatovat jistá předpokládaná omezená východiska „anglosaského liberálního prostor[u], z něhož [Andreas — P. A.] koncept přebírá“, jak recenzentka zavádějícím způsobem zobecňuje několik různých a konfliktních přístupů.

Druhý momentem je recenzentčina snaha vyvodit nutnost hodnocení materiálu z teorií, kterými jsem se inspiroval, konkrétně Hoganovy *Politiky interpretace* a Kantova etického systému, a tím říci, že jsem s nimi pracoval v rozporu s jejich duchem.

Je to právě obecnost formulací Kantova etického systému, co Hoganovi dovolilo vytvořit univerzální koncept politiky interpretace, neboť Kantova etika je (jak napovídá název knihy *Základy metafyziky mravů*, který recenzentka cituje) metaetika, nikoli mravouka. Kant mluví o obecných principech, díky nimž je (jakákoliv) etika možná, a právě kvůli této obecnosti a metapovaze jeho systému nemůže jakákoliv snaha soudit na základě Kanta nějakou konkrétní situaci dopadnout jinak než fiaskem. Kantovy a Hoganovy pojmy etično, etické a politické úvahy či spravedlnost odkazují toliko na *předmět zájmu* politické interpretace, na to, co interpreta, který provozuje politickou interpretaci, zajímá, a nejsou míněny jako nabádání k hodnocení rozebíraného textu. Přesně jak Hogan říká v citaci, kterou recenzentka přepisuje pečlivě v originále, ale přikládá jí opačný smysl: „Political interpretation is interpretation which attends to considerations of justice, that is to say, political considerations (in the ordinary sense) which lie in the realm of the ethical“.

Tvrzení, že tato formulace v důsledku znamená „mimo jiné nutnost nahlížet sledovaný problém i z hlediska morálního“, je nepochopením textu; ve skutečnosti jde o to sledovat politiku a etiku *uvnitř* textů, nikoli nahlížet ji prizmatem vlastních norem. A dovolím si skromně upozornit, že politickému, respektive etickému rozměru textů se věnuji v jedné každé interpretační ministudii.

Rozumím, že se mne recenzentka všemožně snaží přimět ke zhodnocení textů, které jsem se v knize pokusil vyložit (výřečnějšímu než jen konstatování, že z liberálního pohledu se jedná o „deformace“, jak píšu v anotaci a v úvodu a závěru knihy). To je zajisté legitimní názor, a já jej respektuji, konečně zda zároveň hodnotit či nehodnotit předmět vlastního literárněvědného zájmu, je na metodologickém přesvědčení, vkusu či přání každého. Je možné, že Hoganův a Kantův výklad někomu etické hodnocení asociuje nebo ho k němu inspiruje: Lucii Malé myšlenku na hodnocení navozuje mimo jiné „například kategorie ‚spravedlnosti‘, kterou Hogan zmiňuje“. Ovšem v textech, které inspirovaly můj přístup, pro to oporu nalézt nelze, a tvrdit opak a že jsem tyto texty ve smyslu hodnocení materiálu nesprávně pojal, není fér.

*

OPEN ACCESS

II

Lucie Malá

Ústav české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
mallucie@gmail.com

Petr Andreas v reakci na mou recenzi v polemickém duchu vybírá a komentuje pouze dílčí pasáže, uvádí poněkud zavádějící informace, ale neohlíží se přitom na celkovou argumentační strukturu původního textu. Diskuse o anglosaských neomarxistických teoreticích, jejich vztahu k etice a totalitním režimům by byla pozoruhodná a patrně žádoucí, ale na tomto místě v rámci dodržení žánru odkážu Andrease nazpět ke své recenzi. Mé metodologické výhrady totiž začínají poukazem na diskutabilní vymezení pramenů, na něž dále navazují i zmiňované poznámky k využití Hoganova teoretického rámce. Kdyby kupříkladu Andreas podnikl tzv. kritiku pramenů, odhalil by, že sémantické analýzy Petra Fideliuse, vůči nimž se jako literatuře předmětu vymezuje, by mu svou datací měly být spíše pramenem. Pokud by aplikoval teoretické nástroje, které využívá při katalogizaci pragmaticky motivovaných textových změn, třeba na texty z exilového *Svědectví* nebo samizdatového *Kritického sborníku*, předkládaná koncepce kritiky v období normalizace by se značně zproblematizovala, ne-li přímo rozpadla. — A to je jen náznak původního kontextu, který nebyl brán v odpovědi v potaz, ale od mých poznámek k Andreasově postupu je neodmyslitelný.

Impulzem k této replice mi byl ovšem jeden jiný výrok, který se jeví ve světle nynějších debat o metodách výzkumů totalitních režimů jako znepokojivý a současně příznačný: „[…] konečně zda zároveň hodnotit či nehodnotit předmět vlastního literárněvědného zájmu, je na metodologickém přesvědčení, vkusu či přání každého“. Představa, že lze nehodnotit předmět vlastního literárněvědného zájmu, je iluzorní. Už sama skutečnost, že se stává jistý jev předmětem takového zájmu, vyplývá z hodnotícího postoje jeho interpreta. Autor zde pravděpodobně nerozlišuje hodnocení ve smyslu přidávání jednoznačného hodnotícího znaménka plus či mínus a hodnocení v obecnějším smyslu kritického vztahování se k danému předmětu. Nesnažila jsem se tak Andrease k žádnému zhodnocení „všemožně přimět“, jak v závěru uvádí, pouze jsem v recenzi konkrétně poukázala na to, že přes svou proklamovanou snahu o nestrannost a objektivitu se hodnocení nikterak nevyhýbá, ani vyhnout nemůže. Svou hodnotící pozici jako badatel v knize však dostatečně nereflektuje, a tudíž — lidově řečeno — nehraje s otevřenými kartami.